

## **Godišnji pregled ostvarivanja Preporuka Komiteta za prava deteta za 2009. godinu**

### **Stanje prava deteta u Srbiji**

Rad na unapređivanju ostvarivanja prava deteta u Srbiji nastavljen je i tokom 2009. godine. U ovaj proces aktivno su uključeni svi društveni akteri: Skupština Srbije, Vlada sa Savetom za prava deteta, nadležna ministarstva i drugi državni organi kao i civilno društvo.

Tokom 2009. godine doneto je nekoliko, smatramo veoma važnih, zakona koji bi trebalo da stvore preduslove za dalji napredak u ostvarivanju prava deteta.

Izdvajamo:

1. *Zakon o zaštiti od diskriminacije*, a tokom 2010. g. očekuje se imenovanje Poverenika kao nove institucije ustanovljene ovim zakonom;
2. *Zakon o matičnim knjigama* koji bi, između ostalog, trebalo da reši problem postojanja «pravno nevidljivih lica»;
3. Izmene i dopune *Krivičnog zakonika*, a kao najvažniju dopunu vezanu za prava deteta izdvojili bismo proširenje radnje krivičnog dela «Prikazivanje pornografskog materijala i iskorišćavanja dece za pornografiju», pa ovo delo sada uključuje i radnje pribavljanja i posredovanja materijala nastalog zloupotrebom maloletnika;
4. *Zakon o vojnoj i materijalnoj obavezi*, koji predviđa da se lice može uputiti na odsluženje vojnog roka najranije u kalendarskoj godini u kojoj navršava 19 godina;
5. *Zakon o udruženjima* koji omogućuje deci starijoj od 14 godina da uz saglasnost roditelja/staratelja budu osnivači udruženja;
6. *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* koji propisuje ciljeve obrazovanja koji su u skladu sa Konvencijom o pravima deteta, predviđa da će ustanove imati veću autonomiju ali i veću odgovornost u sprovođenju svojih aktivnosti; pojačana je zaštita od diskriminacije, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

*Nacrt Zakon o sistemu socijalne zaštite* koji bi trebalo da donese, nadamo se, pozitivne novine u ovaj sistem je na javnoj raspravi.

Godina 2009. bila je značajna i u domenu strateških dokumenata. Naime, tokom ove godine započet je proces revidiranja dva veoma značajna strateška dokumenta – *Nacionalnog plana akcije za decu* i *Strategije za smanjenje siromaštva* koja prerasta u *Strategiju o socijalnoj inkluziji*.

Međutim, lokalni planovi akcije za decu nisu još uvek doneti u svim opštinama u Srbiji što predstavlja veliku prepreku u efikasnijem ostvarivanju prava deteta. Isto tako, veliki nedostatak je i nepostojanje posebnih strateških dokumenata u oblasti razvoja zdravstvene zaštite dece, kao i celovite sveobuhvatne strategija u oblasti razvoja obrazovanja. Ilustracije radi, u svetlu neophodnosti ozbiljnih napora radi unapređenja zdravstvene zaštite, navešćemo podatak da je poslednjih godina znatno povećan broj maloletničkih trudnoća koji sobom povlači i povećan broj prekida trudnoća i povećan broj maloletničkih porođaja. Godišnje 6.000 do 7.000 devojaka uzrasta od 15 do 19 godina ostane u drugom stanju, što čini da se stopa konstantno kreće između 15 i 20. Ovo su zvanični podaci IJZ Batut, što sasvim izvesno znači da je ralna brojka još veća.

Takođe, radi ilustracije problema u obrazovanju navešćemo procenu da još uvek oko 70% dece sa smetnjama u razvoju ne pohađa školu. U pitanju je nedopustivo veliki procenat, ali jednako značajno je da se radi o PROCENI. Dakle, ne postoje pouzdani i precizni podaci o deci sa smetnjama u razvoju koja ne idu u školu. Ovde bismo još napomenuli da se obrazovanjem dece sa smetnjama u razvoju u periodu kada bi trebalo da budu uključena u predškolsko obrazovanje niko ne bavi – ne rade se procene, ne pripremaju individualni programi i nema podataka na osnovu kojih bi se moglo planirati dalje delovanje. Još 2 kategorije dece su naročito ugrožene i diskriminisanе kada govorimo o pravu na obrazovanje: to su deca iz ruralnih sredina – svega 74% ove dece završi osnovno obrazovanje koje je obavezno, i romska deca – prema MICS 3 istraživanju (Istraživanje višestrukih pokazatelja) srednju školu završi svega 13% devojčica romske nacionalnosti koje su, dakle, dvostruko diskriminisanе i po osnovu etničke pripadnosti i po osnovu pola.

Značajan pokazatelj u oblasti obrazovanja su i rezultati koji deca postižu na PIZA testovima. Na oba prethodna testiranja deca u Srbiji koja završe osnovnu školu imaju

dostignuća ispod proseka u zemljama članicama OEBS-a, a naročito odstupanje u odnosu na prosek OEBS-a uočava se u tzv. čitalačkoj pismenosti. Ovi podaci ukazuju da ni kvalitet obrazovanja nije na odgovarajućem nivou. Napredak će, i pored napora koji ulažu pojedini entuzijasti, biti nemoguć sve dok budžetska izdvajanja za školstvo budu na nivou 3,5 % BDP od čega oko preko 90% ide na plate i tekuće troškove, imajući, pritom, u vidu da je sistem školstva pretežno državni, tj. da se finansira upravo od strane države.

Kada govorimo o budžetu nameće se i tema siromaštva dece. U odnosu na druge starosne kategorije deca školskog uzrasta su naročito pogođena siromaštvom. Postojanje povratnih veza između obrazovnog sistema i siromaštva čini rešavanje problema dodatno složenim. Tako je u periodu 2002 – 2007. povećan broj siromašne dece koji ostaje izvan obrazovnog sistema sa 6 na 12% (AŽS).

Svetska ekonomska kriza pogoršala je ekonomsku situaciju mnogih, izazvanu pre svega otpuštanjima i nemogućnošću pronalaženja novog zaposlenja. Relativni porast siromaštva je veći kod dece nego u opštoj populaciji. MOP prima 29.000 porodica sa decom u kojima živi ukupno 58.000 dece. U odnosu na isti period 2008. godine broj korisnika se povećao za 7,4%. Broj porodica sa decom povećao se brže od ukupne korisničke populacije - za 9,6%.

### **Sistem u kojem se ostvaruju prava deteta**

**Savet za prava deteta** kao vladin savetodavni organ uspeo je tokom pet godina postojanja da obezbedi sebi određeni autoritet i veći uticaj na donošenje relevantnih odluka. Jedan od prioriteta rada Saveta u prethodnom periodu, u saradnji sa svim relevantnim ministarstvima bio je izgradnja sistema zaštite od zlostavljanja i zanemarivanja koji je postavljen *Opštim protokolom za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja dece* i koji je zaokružen tokom ove godine kada je i Ministarstvo pravde donelo svoj posebni protokol. U sledećoj fazi, nadamo se, biće merljivi prvi rezultati rada ovako definisanog sistema. Osim toga, Savet je pripremio i *Akcionni plan za primenu Nacionalne strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja*, koji nažalost još nije usvojen od strane Vlade.

Kada govorimo o sudstvu u oblasti maloletničkog pravosuđa, postoji veliki napredak i sistem se unapređuje konstantno iz godine u godinu. Drugi stub sudske zaštite prava deteta - porodičnopravna zaštita - još uvek nije ni izbliza onoliko efikasna koliko je neophodno radi zaštite prava deteta. Smatramo da u ovoj oblasti tek treba preduzeti ključne korake radi unapređenja. Ovo podrazumeva revidiranje Porodičnog zakona u smislu jačanja procesnog položaja deteta, preko jačanja kapaciteta organa koji sudu pružaju asistenciju kao što je organ starateljstva pa do uvođenja novih, specifičnih mehanizama za sprovođenja odluka jer se postojeći izvršni postupak pokazao potpuno neefikasnim.

S obzirom na to da se veliki broj prava deteta štiti i u administrativnim tj. upravnim postupcima koje vode upravni organi i institucije sa javnopravnim ovlašćenjima, za kraj bismo istakli zabrinutost zbog nedovoljne dostupnosti ombudsmana deci. Smatramo da zadovoljavajuća dostupnost ombudsmana deci neće biti sve dok zaštita koju ombudsman pruža deci bude obavljana u istom postupku i po istim principima kao i zaštita koja se pruža odraslima, bez uvažavanja specifičnosti dece.

### **Tabelarni prikaz osvarivanja Preporuka Komiteta za Prava deteta u 2009. godini<sup>1</sup>**

Opšte mere za sprovođenja Konvencije (članovi 4, 42 i stav 6 člana 44 Konvencije o pravima deteta)
Zakonodavstvo  Komitet daje preporuku da Država ugovornica obezbedi usklađivanje svih zakona i u celosti sa Konvencijom, kao i da razmotri usvajanje sveobuhvatnog Zakona o detetu.
<b>Zamenica zaštitnika građana za prava deteta formirala je radnu grupu koja je sredinom 2009. godine započela rad na pripremi Zakona o deci. Grupa nastavlja svoj rad u 2010. godini.</b>
<b>Tokom 2009. godine doneti su sledeći važni zakoni koji stvaraju osnov za unapređenje prava deteta u Srbiji:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• <b><i>Zakon o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku (31. 08. 2009. godine)</i> – propisana je mogućnost ustanovljavanja mera posebne zaštite svedoka kada postoje okolnosti koje ukazuju da bi svedoku ili njemu bliskim licima javnim svedočenjem bili ugroženi život, telo, zdravlje, sloboda ili imovina većeg obima, a naročito kada se radi o</b></li> </ul>

<sup>1</sup> Prevod Preporuka Komiteta za prava deteta korišćen za izradu Pregleda je nezvanični prevod teksta s engleskog originala koji je pripremila Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

krivičnim delima organizovanog kriminala, korupcije i drugim izuzetno teškim krivičnim delima i uvedena je nova mera bezbednosti - mera zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenim;

- *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* (31. 08. 2009) – postavlja nove osnove za unapređenje sistema obrazovanja i vaspitanja;
- *Zakon o udžbenicima i drugim nastavnim sredstvima* (31. 08. 2009. godine);
- *Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika* (31. 08. 2009),
- *Zakon o zaštiti od diskriminacije* (27.03.2008), predviđa novu instituciju: poverenika za ravnopravnost;
- *Zakon o vojnoj, radnoj i materijalnoj obavezi* (26. 10. 2009) - ukida svaku mogućnost da lice mlade od 18 godina ide na odsluženje vojnog roka;
- *Zakon o udruženjima* (08. 07. 2009) - predviđa mogućnost da lica starija od 14 godina budu osnivači udruženja uz saglasnost roditelja (staratelja);
- *Zakon o bezbednosti na putevima* (25. 05. 2009);
- *Zakon o izmenama i dopunama zakona o finansijskoj pomoći porodici sa decom* (21. 12. 2009);
- *Zakon o zvaničnoj statistici* (11. 12. 2009);
- *Zakon o pravosudnoj akademiji* (11. 12. 2009);
- *Ratifikovana Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom* (29. 05. 2009);
  - *Ratifikovana je Konvencija o viskokotehnoičkom kriminalu* (17. 03. 2009);
  - *Ratifikovana je Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima* (18. 03. 2009)

**Tokom naredne godine očekuje se usvajanje novog zakona kojim će biti regulisana socijalna zaštita kao i izmene i dopune Porodičnog zakona.**

Koordinacija

Komitet daje preporuku da Država ugovornica preduzme sve neophodne korake u cilju obezbeđenja konkretne i efektivne koordinacije, posebno između ministarstava, agencija i službi i ojača ulogu Saveta za prava deteta.

**Savet ima sve značajniju ulogu u koordinaciji aktivnosti na unapređenju prava deteta ali još uvek nema sredstava iz budžeta niti odgovarajuću administrativnu službu koja bi podržala rad članova. Autoritet saveta se još uvek zasniva na autoritetu samih članova.**

**Tokom 2009. godine centralna aktivnost Saveta bio je rad na reviziji Nacionalnog plana akcije za decu i definisanje novih prioriteta, ciljeva i zadataka za period 2010-2015.**

Nacionalni plan akcije za decu

Komitet daje preporuku da Država ugovornica nastavi sa delotvornim sprovođenjem svog Nacionalnog plana akcije za decu, što bi za cilj trebalo da ima ostvarenje svih principa i odredbi Konvencije i obezbeđenje njegove

primene u svim opštinama. Ovaj Nacionalni plan akcije za decu takođe bi trebalo da, između ostalog, obuhvati i Deklaraciju i Akcioni plan „Svet po meri dece” koji je na Specijalnom zasedanju održanom u maju 2002. godine usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija, kao i srednjoročnu reviziju ovog Akcionog plana iz 2007. Dalje, Komitet daje preporuku da Država ugovornica obezbedi sveobuhvatno usklađivanje strategija sa Nacionalnim planom akcije za decu. Država ugovornica bi takođe trebalo da preduzme sve neophodne korake u cilju obezbeđenja adekvatne i specifikovane raspodele budžetskih sredstava, obezbeđenja neophodnih stručnih kadrova i obezbeđenja mehanizama za praćenje i ocenjivanje kvaliteta (napretka/propusta) sprovođenja Nacionalnog plana akcije za decu.

**Savet za prava deteta je usvojio dokument "Pregled realizacije nacionalnog plana akcije za decu u periodu 2004 - jun 2009", na osnovu kojeg je urađen Nacrt NPA za period 2010 –2015.**

**Prioriteti za period 2010-2015. prema nacrtu su:**

- 1. Smanjenje siromaštva i društvena uključenost dece;**
- 2. Bolje zdravlje za svu decu;**
- 3. Kvalitetno obrazovanje za svu decu;**
- 4. Unapređenje položaja i prava dece sa smetnjama u razvoju;**
- 5. Zaštita prava dece bez roditeljskog staranja;**
- 6. Zaštita dece os zlostavljanja, zanemarivanja, iskorišćavanja i nasilja.**
- 7. Jačanje kapaciteta za unapređenje prava i položaja dece.**

Nezavisni nadzor

Komitet daje preporuku da Država ugovornica obezbedi da se kancelarije Ombudsmana u potpunosti pridržavaju Pariskih principa i uzmu u obzir Opšti komentar br. 2 (2002) (CRC/C/2002/2) o ulozi nezavisnih nacionalnih institucija za ljudska prava u zaštiti i unapređenju prava deteta. Komitet takođe daje preporuku Državi ugovornici da:

- a) Usvoji Zakon o Ombudsmanu za prava deteta;
- b) Ukoliko to ne učini, potrebno je da imenuje zamenika Ombudsmana za prava deteta na nivou Republike, da se u okviru mandata postojećih kancelarija Ombudsmana na sva tri nivoa uprave definišu zaduženja nadgledanja i unapređenja prava deteta što podrazumeva obezbeđivanje potrebnih ljudskih i finansijskih resursa, kao i da se učvrsti koordinacija između njih u cilju efikasne zaštite i unapređenja prava deteta.

**Nije donet Zakon o zaštitniku prava deteta. Predlog Zakona o zaštitniku prava deteta je i dalje u skupštinskoj proceduri.**

**Srbija ima zamenicu zaštitnika građana specijalizovanog za prava deteta. U narednom periodu neophodno je pristupiti razvijanju dostupnosti procedure pritužbi kao i jačanju vidljivosti ove institucije.**

**Zaštitnik građana je formirao Savet za prava deteta radi stručne podrške zamenici zaštitnika građana za prava deteta u daljem radu.**

Pružanje pomoći

Komitet daje preporuku da Država ugovornica obezbedi veću podršku dečijoj telefonskoj liniji i da se besplatna trocifrena linija otvori tokom svih sedam dana u nedelji, čime će se i proširiti svest o postojanju ove vrste pomoći među decom.

**Tokom 2009. godine nije bilo otvaranja novih telefonskih linija za decu na nacionalnom nivou. Ali, pri Kancelarijama za mlade u opštinama (otvorena je ukupno 101 kancelarija) postoje telefoni za informacije i pomoć deci i mladima.**

Raspodela sredstava

U svetlu čl. 2, 3 i 6 Konvencije kao i preporukâ Komiteta izdatih nakon Dana javne rasprave na temu „Resursi za prava deteta - odgovornost države”, Komitet podstiče Državu ugovornicu da posebno obrati pažnju na punu primenu člana 4 Konvencije time što će kao prioritetnu definisati takvu raspodelu budžetskih sredstava kojom će se obezbediti realizovanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava deteta „sa najvećom mogućom količinom raspoloživih sredstava kao i u okviru međunarodne saradnje, ukoliko je to neophodno”. Komitet dalje podstiče Državu ugovornicu da uradi sveobuhvatnu reviziju budžeta iz perspektive prava deteta i sa osvrtom na pitanje nadgledanja raspodele sredstava namenjenih deci.

**Još uvek nije donet zakon kojim bi se obezbedilo da sva ministarstva imaju programski budžet koji je preduslov za transparentnost i praćenje sredstava usmerenih na ostvarivanje prava deteta.**

Prikupljanje podataka

Komitet podstiče Državu ugovornicu da nastavi sa radom na čvrstom sistemu za sveobuhvatno prikupljanje i analizu neobjedinjenih podataka kojim će se omogućiti komparativne analize koje be pokrivala svu decu ali sa posebnim osvrtom na one grupe dece kojima je potrebna specijalna zaštita.

**Prikupljanje podataka, iako još uvek jedan od najvećih problema u Srbiji, ni tokom 2009. godine nije sistematski rešavan. DevInfo bazi podataka, koja je definisana na osnovu Ciljeva iz Nacionalnog plana akcije za decu i Milenijumskih ciljeva razvoja ne ažurira se zadovoljavajućom brzinom, pa i ako su indikatori postavljeni na optimalan način, veoma često se ne mogu dobiti podaci za tekuću ili prošlu godinu. Druge baze podataka, čak i za podatke koji se odnose na iste pojave nisu kompatibilne tako da se za mali broj pojava mogu dobiti celoviti uvidi u problem.**

Upoznavanje javnosti sa Konvencijom i obuka

Komitet daje preporuku da Država ugovornica preduzme potrebne korake, u saradnji sa nevladinim organizacijama i međunarodnom zajednicom, kako bi obezbedila sistematsko širenje informacija koje se odnose na Konvenciju

među decom, roditeljima, organizacijama građanskog društva i državnim agencijama i službama, i kako bi obezbedila ciljnu i redovnu obuku o principima i odredbama Konvencije za sve relevantne stručne grupe.

**Država ne ulaže dovoljne napore radi upoznavanja opšte javnosti sa Konvencijom. Ni jedno ministarstvo, niti Vlada, nisu organizovali proslavu dvadesetogodišnjice Konvencije. Deca se sa pravima deteta u toku školovanja ozbiljnije upoznaju u okviru predmeta građansko vaspitanje koji je opcioni predmet – dakle samo jedan broj dece bude uključen u proces upoznavanja sa Konvencijom.**

**Prava deteta su deo kurikuluma za mlade razrede osnovne škole u okviru predmeta “Svet oko nas”. Način na koji se ova tema obrađuje je neadekvatan, a informacije često netačne, što ukazuje da ne postoji odgovarajuća stručna kontrola sadržaja koji se u ovoj oblasti nude deci.**

Saradnja sa građanskim društvom

Komitet podvlači važnost uloge koju građansko društvo ima u sprovođenju uredbi Konvencije i podstiče čvršću saradnju sa nevladinim organizacijama. Komitet daje preporuku da Država ugovornica preduzme potrebne korake u cilju promovisanja atmosfere saradnje između Države i organizacija građanskog društva koja rade sa decom ili za decu, u svim nivoima sprovođenja Konvencije.

**Donet je novi *Zakon o udruženjima*.**

**Država već duži niz godina radi na povezivanju sa civilnim sektorom. Tokom 2009. godine država je uključila civilni sektor u pripremu Osnovnog dokumenta za izveštavanje prema telima Ujedinjenih nacija – dokumenta u kojem su sadržani svi osnovni podaci vezani za ostvarivanje ljudskih prava u Srbiji, a koji se onda dopunjava specifičnim podacima za svako od ugovornih tela. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je potpisalo Memorandum o saradnji sa preko 100 organizacija civilnog društva.**

**Ministarstvo prosvete je, takođe, započelo proces uspostavljanja mehanizama saradnje sa organizacijama građanskog društva (OGD). U okviru Odeljenja za evropske integracije i razvojne programe i projekte u oblasti obrazovanja postojaće osoba zadužena za saradnju sa OGD. Ali, postoji još prostora za unapređenje saradnje. Izdvajanja iz budžeta su minimalna a finansiranje koje ide pre državnih fondova je uglavnom iz predpristupnih fondova EU koji zahtevaju saradnju sa civilnim sektorom.**

**Dobru saradnju sa civilnim društvom ima i Ministarstvo omladine i sporta koje je nakon Donošenja Strategije za mlade (2008) uz participaciju OGD nastavilo da saraduje sa njima kroz mnogobrojne programe i projekte za decu i mlade.**

Opšti principi  
(članovi 2, 3, 6 i 12 Konvencije o pravima deteta)

Nediskriminacija



U skladu sa članom 2 Konvencije, Komitet daje preporuku da Država ugovornica uloži veće napore kako bi sva deca za koju je ova država nadležna, a posebno najugroženije grupe dece, uživala sva prava sadržana u Konvenciji bez diskriminacije. Komitet daje preporuku da Država ugovornica primeni sve potrebne mere kako bi se prevazišla stigmatizacija ove deca. Komitet takođe daje preporuku da Država ugovornica preduzme hitne i delotvorne mere u cilju afirmacije dece koja pripadaju ugroženim grupama i da im time omogući da i praktično uživaju prava na obrazovanje i ostala prava. Ovo podrazumeva što brže usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije kao i intenzivnije podizanje svesti o ulozi medija u ovom pitanju.

**U 2009. godini donet je *Zakon o zabrani diskriminacije*, nakon mnogo problema i polemika koje je izazvalo povlačenje zakona iz procedure, noć u oči glasanja, a na intervenciju verskih zajednica. Najkasnije do početka marta 2010. godine očekuje se izbor *poverenika za zaštitu ravnopravnosti* koga bira Narodna Skupština.**

**Novi *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* takođe proklamuje zaštitu dece od diskriminacije i usvaja nove principe na kojima treba da počiva obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju ali i drugih marginalizovanih grupa, a koje bi trebalo da dovedu do smanjenja odnosno eliminisanja diskriminacije. Svako diskriminatorno ponašanje se prema novom Zakonu posebno i najstrože sankcioniše. Efekte novih zakonskih normi možemo da sagledamo tek u narednim godinama.**

Najbolji interes deteta

Komitet daje preporuku da Država ugovornica primeni sve potrebne mere kako bi se princip najboljeg interesa deteta, u skladu sa članom 3 Konvencije, adekvatno integrisao u sve pravne regulative kao i sudske i administrativne odluke, u sve projekte, programe i usluge koji imaju uticaja na pitanje dece. U tom cilju, Država ugovornica bi trebalo da preduzme neophodne korake za podizanje svesti o praktičnoj primeni ovog principa.

**Nije bilo značajnih aktivnosti na osvarivanju ove preporuke. Međutim, važno je istaći da svi zakonski i strateški dokumenti koji se donose u Srbiji od 2000. godine, a naročito od donošenja Porodičnog zakona 2005. godine, proklamuju najbolji interes deteta kao rukovodno načelo i insistiraju da sve odluke koje se tiču deteta budu donete u njegovom najboljem interesu.**

Pravo deteta na život, opstanak i razvoj

Komitet daje preporuku da Država ugovornica posebno obrati pažnju na punu primenu člana 6 Konvencije time što će kao prioritetne definisati sve mere za smanjenje stope smrtnosti novorođenčadi, posebno među romskom populacijom. Komitet takođe daje preporuku da Država ugovornica poveća bezbednost na putevima kako bi se smanjio broj žrtava saobraćajnih nesreća, time što će usvojiti i sprovesti novi Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima i pokrenuti dodatne inicijative za podizanje svesti o ovom pitanju.

**U 2009. godini donet je novi *Zakon o bezbednosti na putevima* koji predviđa strože kazne za sve saobraćajne prekršaje.**

**Vlada Republike Srbije usvojila je novi Program zdravstvene zaštite novorođenčadi, dece i omladine u cilju poboljšanja nivoa zdravstvene zaštite dece koji bi trebalo da vodi postizanju boljeg standarda u zdravstvenoj zaštiti dece u Srbiji.**

Uvažavanje mišljenja deteta

Komiteta daje preporuku da Država ugovornica uloži dodatne napore u cilju obezbeđenja primene principa uvažavanja mišljenja deteta. S tim u vezi, posebno treba naglasiti pravo deteta da bude saslušano u okviru njegove porodice, škole, drugih institucija i organa i u društvu uopšte, a to se posebno odnosi na decu koja pripadaju ugroženim i manjinskim grupama. Ovo pravo bi takođe moralo da se uvrsti u zakone, politike i programe koji se odnose na decu.

**Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja uvodi obavezu formiranja učeničkih parlamentata u sedmom i osmom razredu osnovne škole i srednjoj školi (do sada je postojala mogućnost ali ne i obaveza postojanja učeničkih parlamenata). Zakon predviđa poštovanje principa participacije i u ostvarivanju pojedinačnih prava deteta u sistemu obrazovanja, dok će način obezbeđivanja primene ovog principa u pojedinim postupcima biti rešen u podzakonskim aktima.**

Građanska prava i slobode  
(članovi 7, 8, 13 i 37(a) Konvencije o pravima deteta)

Registracija po rođenju

U svetlu člana 7 Konvencije, Komitet insistira da Država ugovornica kao stvar prioriteta nastavi i intenzivira napore na uspostavljanju takvog sistema koji bi obezbedio registrovanje sve dece koja su rođena na njenoj teritoriji - bez obzira na nacionalnost i status roditelja dece. Komitet dalje daje preporuku da Država ugovornica preduzme posebne korake u cilju otklanjanja postojećeg jaza i prepreka za opšte registrovanje građana i da obezbedi registrovanje romske dece i dece interno raseljenih lica, kako bi osigurala ovim grupama uživanje punog spektra prava priznatih Konvencijom.

**U 2009. godini donet je nov Zakon o matičnim knjigama koji bi trebalo da olakša upisivanje u matične knjige one dece čiji roditelji nisu upisani u iste uz asistenciju centara za socijalni rad. Dete koje je navršilo 15 godina života i koje je sposobno za rasuđivanje ima pravo uvida u lične podatke iz matične knjige rođenih, kao i spise na osnovu kojih je izvršen upis, a koji se odnose na detetovo poreklo.**

Mučenje i nehumane ili ponižavajuće kazne ili postupci

Komiteta daje preporuku da Država ugovornica preduzme sve neophodne mere u cilju konačnog ukidanja takvih praksi koje se u nekim ustanovama primenjuju prema deci sa invaliditetom a koje se mogu definisati kao zlostavljanje ili mučenje, kao i da intenzivira napore kojima će se rešiti uzroci i sprečiti ozbiljno ili produženo sputavanje i izolacija dece. Komitet takođe daje preporuku da se usvoje zakonske mere kako bi deca žrtve ovakvih praksi

bila obeštećena i rehabilitovana, i kako bi se obezbedila sistematska obuka zdravstvenih i socijalnih radnika o ljudskim pravima koja imaju deca sa invaliditetom.

**U okviru projekta “Transformacija rezidencijalnih ustanova za decu i razvoj održivih alternativa” koje sprovode Ministarstvo rada i socijalne politike i UNICEF (u saradnji sa Ministarstvom zdravlja i OGD) poseban podprojekat bavi se i zaštitom dece u ustanovama socijalne zaštite od zlostavljanja i zanemarivanja. Glavne komponente zaštite bi trebalo da budu obuka i podrška zaposlenima u boljem obavljanju poslova ali i rigorozno kažnjavanje svakog postupka koje se može smatrati zlostavljanjem i zanemarivanjem, kao i jačanje programa podrške i rehabilitacije dece.**

Osvrt na Studiju UN o nasilju nad decom

U vezi sa Studijom Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom (A/61/299), Komitet daje preporuku Državi ugovornici da:

a) Preduzme sve neophodne mere za sprovođenje preporuka sadržanih u izveštaju nezavisnog eksperta u Studiji UN o nasilju nad decom, uzimajući pritom u obzir i rezultate i preporuke usvojene na Regionalnoj konsultaciji za Evropu i Centralnu Aziju koja je održana od 05.07.2005. do 07.07.2005 u Ljubljani, u Sloveniji. U tom smislu, Komitet daje izričite preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- (1) Zabrani sve oblike nasilja nad decom;
- (2) Stimuliše nenasilne vrednosti i podizanje svesti;
- (3) Obezbedi usluge oporavka i reintegracije u društvo;
- (4) Razvije i sprovodi sistematsko prikupljanje podataka i istraživanja na nivou države;

b) Koristi navedene preporuke kao sredstvo u svom delovanju u partnerstvu sa građanskim društvom a uz uključivanje dece, kako bi se svoj deci pružila zaštita od svih oblika fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja i kako bi se uhvatio zamah za konkretne i, kada je potrebno, vremenski definisane akcije preduzete u cilju sprečavanja nasilja nad decom i zloupotrebe dece, odnosno u cilju pružanja adekvatnog odgovora na pojavu takvog nasilja ili zloupotrebe;

v) Koristi, u ovom kontekstu, tehničku pomoć organizacija kao što su UNICEF, Kancelarija Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR), Svetska zdravstvena organizacija (WHO), kao i drugih nadležnih agencija, među kojima su i Međunarodna organizacija rada MOR, Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO), Visoki komesarijat UN za izbeglice (UNHCR) i partnerskih nevladinih organizacija.

**Tokom 2009. godine zaokružen je sistem zaštite dece od zlostavljanja i zanemarivanja usvajanjem Posebnog protokola o postupanju pravosudnih organa u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja. Sada, svih pet**

relevantnih ministarstava imaju svoje posebne protokole za postupanje.

***Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja predviđa da će ministar urediti bliži postupak u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja, tj. nasilja nad detetom čime će procedure za postupanje u ovim situacijama postati pravno obavezujuće (a ne samo upućujuće kakav je slučaj sa Protokolima).***

Porodična sredina i alternativna briga o detetu  
(članovi 5, 18 (stavovi 1-2), 9-11, 19-21, 25, 27 (stav 4) i 39 Konvencije o pravima deteta)

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- a) Primeni delotvorne mere za postizanje jače podrške i bolje socijalne pomoći porodicama kreiranjem jedne sveobuhvatne i detaljne porodične politike koja će biti orijentisana na dete i koja će omogućiti porodici da se stara o detetu u kući, u svim slučajevima gde je to moguće, i kojom će se stimulisati dobri odnosi na relaciji dete-roditelj;
- b) Unapredi i intenzivira profesionalnu obuku socijalnih radnika;
- v) Proširi obim i poboljša kvalitet socijalne i psihološke podrške deci i porodicama kojima je pomoć potrebna.

***Tokom 2009. godine nije bilo značajnijih aktivnosti na ovom planu, ali je Nacrt Zakona o socijalnoj zaštiti, koji bi trebalo da stvori osnovu za brže razvijanje različitih servisa na lokalnom nivou i postizanja bolje targetiranosti usluga koje nudi sistem socijalne zaštite, konačno na javnoj raspravi.***

Deca lišena porodične sredine

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- a) Pojača napore koje ulaže u cilju deinstitucionalizacije smeštaja za decu, i pri tom obezbedi postojanje dodatnih struktura koje će pratiti i pružati podršku i usluge u procesu reintegracije dece koja napuštaju institucionalno staranje;
- b) Primenjuje nacionalne procedure za procenu kod donošenja odluka o upućivanju i smeštanju dece u institucije i kod preispitivanja tih odluka, kako bi se osiguralo da deca koja su smeštena u institucije koje se zatvaraju budu u potpunosti obavestena o situaciji, učestvuju u donošenju odluke o budućem smeštaju, kao i da ta deca zadrže sva prava na socijalnu zaštitu;
- c) Podstiče građane da prihvate ulogu roditelja-hranitelja, između ostalog i time što će im obezbediti zaposlenje.

***Tokom 2009. godine Ministarstvo rada i socijalne politike i UNICEF u saradnji sa Ministarstvom zdravlja i većim brojem organizacija civilnog društva i drugim institucijama nastavilo je sa radom na transformaciji rezidencijalnih ustanova za decu, odnosno razvijanju alternativa rezidencijalnom smeštaju da bi se postigao cilj da nijedno dete mlađe od 10 godina ne bude smešteno u ustanovu.***

## Usvajanje dece

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- a) Definiše uslove pod kojima se dete može usvojiti i obezbedi da biološki roditelji i dete budu u potpunosti informisani o svim relevantnim pitanjima pre nego što daju svoju saglasnost na odluku;
- b) Identifikuje decu koja se potencijalno mogu usvojiti i, pošto istraži mogućnosti za održavanje veze sa biološkim porodicama, pospeši proces usvajanja;
- v) Obezbedi da se prilikom usvajanja vodi računa o najboljem interesu deteta i o detetovom mišljenju;
- g) Dozvoli usvajanje samo ukoliko se ustanovi da su potencijalni usvojitelji podobni i pripremljeni za usvajanje deteta;
- d) Obezbedi i stimuliše upotrebu usluga savetovaništva prilikom usvajanja deteta kao i usluga koje se odnose na period nakon usvojenja;
- đ) Radi na podizanju svesti o usvajanju dece generalno, ali i stimuliše usvajanje onih grupa dece koja se teže usvajaju, kao što su braća i sestre, deca sa invaliditetom ili deca pripadnici nacionalnih manjina;
- e) Razmotri pitanje ratifikacije Haške Konvencije o zaštiti dece i saradnji kod međudržavnog usvojenja iz 1993.

### **Nije bilo značajnih aktivnosti radi ostvarivanja ove preporuke.**

#### Zloupotreba i zanemarivanje dece

U svetlu člana 19 i drugih odredaba Konvencije koje se odnose na pitanje zloupotrebe i zanemarivanja dece, Komitet daje izričite preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- a) Obezbedi efikasnu primenu svojih zaštitnih mera i zakona usmerenih na sprečavanje nasilja i borbu protiv nasilja;
- b) Pojača napore koje ulaže u cilju sprečavanja i borbe protiv svih oblika porodičnog nasilja i zloupotreba dece, između ostalog i ustanovljavanjem sveobuhvatnog sistema obaveštavanja i usvajanjem mera i politika koje će doprineti menjanju stavova u okviru porodice i društva;
- v) Obezbedi efikasan sistem procene, upućivanja i smeštanja dece u instituciju, obezbedi efikasnu ali i po dete najbezbolniju istragu u sudskom postupku u slučajevima porodičnog nasilja i zloupotrebe deteta uključujući i seksualne zloupotrebe deteta u porodici, i obezbedi sprovođenje krivičnih sankcija protiv počinitelja ovih krivičnih dela

vodeći pritom računa o zaštiti prava deteta na privatnost;

g) Obezbedi pružanje usluga podrške, u cilju psihološkog oporavka i reintegracije deteta u društvo vodeći pritom računa da ne dođe do pojave stigmatizacije žrtve;

d) Preduzme korake u cilju unapređenja razumevanja i nenasilne komunikacije.

**Zaštita dece od zlostavljanja i zanemarivanja ostaje prioritet i u narednom periodu. Početkom 2009. godine i Ministarstvo pravde je donelo svoj Posebni protokol o postupanju pravosudnih organa u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja čime je sistem zaštite, kako je postavljen Opštim portokolom za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja, zaokružen.**

Telesno kažnjavanje

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da hitno i izričito zabrani telesno kažnjavanje u okviru porodice i zakonski tu zabranu i sprovede. Država ugovornica se dalje podstiče da pokrene kampanje za podizanje svesti i organizuje edukacione projekte na temu nenasilnih disciplinskih metoda, kao i da sprovede istraživanja o rasprostranjenosti telesnog kažnjavanja dece u porodici i na drugim mestima, i da primeni zakon.

**Ministar rada i socijalne politike, na inicijativu Saveta za prava deteta Vlade Republike Srbije, formirao je posebnu radnu grupu za izradu predloga za izmenu i dopunu Porodičnog zakona s ciljem izričite zakonske zabrane telesnog kažnjavanja dece u porodici. Radna grupa je krajem decembra 2009. godine predložene izmene dostavila Savetu za prava deteta na dalji postupak.**

**Pozivajući, u svojoj Preporuci 1666 (2004. god) na zabranu telesnog kažnjavanja dece širom Evrope, Parlamentarna skupština Saveta Evrope izrazila je stav da „svako telesno kažnjavanje dece predstavlja kršenje njihovih osnovnih prava na ljudsko dostojanstvo i fizički integritet“. Činjenica da je takvo telesno kažnjavanje još uvek zakonito u nekim zemljama članicama povređuje njihovo isto osnovno pravo na jednaku pravnu zaštitu kakvu imaju odrasli. Socijalno i pravno prihvatanje telesnog kažnjavanja dece mora da prestane.“ Takođe, u svojoj Peporuci Savet Evrope traži od zemalja članica koordiniranu i udruženu kampanju za potpuno ukidanje telesnog kažnjavanja dece. Nosilac i koordinator aktivnosti u pomenutoj kampanji koja se sprovodi u Republici Srbiji je Savet za prava deteta Vlade Republike Srbije.**

Osnovna zdravstvena i socijalna zaštita  
(članovi 6, 18 (stav 3), 23, 24, 26, 27 (stav 1 - 3), Konvencije o pravima deteta)

Deca sa smetnjama u razvoju

Kada je reč o naporima Države ugovornice da obezbedi jednake uslove za

puno učešće dece sa smetnjama u razvoju u svim sferama života, Komitet skreće pažnju na važnost Standardnih pravila o izjednačivanju mogućnosti za osobe sa smetnjama u razvoju koje je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija (Rezolucija 48/96) i Opšteg komentara Komiteta br. 9 (2006.) o pravima dece sa smetnjama u razvoju (CRC/C/GC/9), i daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- a) Prikupi relevantne statističke podatke o deci sa smetnjama u razvoju i upotrebi takve neobjedinjene podatke za razvoj sveobuhvatne i specifične nacionalne politike o smetnjama u razvoju koja bi promovisala jednake mogućnosti u društvu za osobe sa smetnjama u razvoju;
- b) Obezbedi da politika obrazovanja i nastavni programi u svim segmentima odražavaju princip punog učešća i ravnopravnosti kada je reč o deci sa smetnjama u razvoju, kao i da takva deca budu u onoj meri u kojoj je to moguće uključena u redovan sistem državnog obrazovanja, što podrazumeva u nekim slučajevima i izradu posebnih nastavnih programa u skladu sa njihovim specijalnim potrebama;
- v) Nadgleda i ocenjuje kvalitet usluga koje se pružaju deci sa smetnjama u razvoju i obaveštava širu javnost o postojanju tj. ponudi svih usluga koje stoje deci sa smetnjama u razvoju na raspolaganju;
- g) Obezbedi deci sa smetnjama u razvoju pristup odgovarajućoj socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, uključujući i hitne intervencije, usluge psiholoških i drugih savetovališta;
- d) Obezbedi adekvatnu obuku za sve stručne kadrove koji rade sa i za decu sa smetnjama u razvoju, između ostalog i za nastavnike, socijalne radnike, zdravstvene radnike i pomoćno zdravstveno i drugo osoblje;
- đ) Ratifikuje Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom i Fakultativni protokol uz tu Konvenciju, koje su potpisane 17.12.2007;
- e) Zatraži tehničku saradnju i sa UNICEF-om i Svetskom zdravstvenom organizacijom (WHO).

**Ratifikovana je *Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom*.**

***Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja koji je donet tokom 2009. godine postavlja osnove za razvoj inkluzivnog obrazovanja, ali zadržava i specijalne škole kao prelazno rešenje.***

**Ministarstvo rada i socijalne politike i UNICEF u saradnji sa Ministarstvom zdravlja i organizacijama civilnog društva radilo je tokom ove godine na razvoju kapaciteta zdravstvenog sistema u sferi jačanja podrške koju zdravstveni sistem može da pruži deci sa smetnjama u razvoju i njihovim porodicama, kako u neposredno po rođenju deteta tako i kasnije kroz podršku patronažne službe.**

Zdravlje i zdravstvena zaštita

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- a) Učini sve što je potrebno kako bi obezbedila svoj deci pristup besplatnoj odnosno neprofitnoj zdravstvenoj zaštiti, sa posebnim naglaskom na decu koja pripadaju ugroženim grupama;
- b) Raspodeli odgovarajuća finansijska sredstva za sektor zdravstva, izradi i sprovede sveobuhvatne i detaljne politike za unapređenje zdravstvenog položaja dece;
- v) Nastavi sa merama za smanjenje stope smrtnosti novorođenčadi i dece do 5 godina starosti, između ostalog i time što će zagarantovati ravnopravan pristup kvalitetnim prenatalnim i postnatalnim medicinskim uslugama i ustanovama;
- g) Ojača napore za poboljšanje nutricionističkog položaja dece, sa posebnim naglaskom na decu koja pripadaju ugroženim grupama, kroz edukaciju i promovisanje zdravog načina ishrane;
- d) Olakša i omogući širi pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti majkama i deci u svim delovima zemlje;
- đ) Nastavi sa ojačavanjem onih preventivnih mera koje su ključne za zdrav razvoj deteta, posebno omogućavanjem šireg pristupa bolnicama koje su dobile oznaku „Bolnica - prijatelj beba” gde se novorođenčad ne razdvaja od majki nakon rođenja.

**Naglašavamo, da i pored načelnog zalaganja da svoj deci bude dostupna zdravstvena zaštita, kao i zakonskih odredbi koje kažu da će svako dete do navršene 15. godine, koje nije osigurano po drugom osnovu imati zdravstveno osiguranje iz budžeta, ova zakonska odredba nije praćena odgovarajućim administrativnim postupkom tako da je većem broju dece onemogućen pristup zdravstvenoj zaštiti jer nemaju overene zdravstvene knjižice.**

**Budžet Ministarstva zdravlja nije programski budžet tako da se ne mogu pratiti alokacije koje su usmerene ka poboljšanju standarda zdravstvene zaštite dece.**

Dojenje

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da promoviše isključivo dojenje beba u prvih 6 meseci i da pojača nadzorne kapacitete za sprovođenje Međunarodnog kodeksa marketinga zamene za majčino mleko. Komitet takođe daje preporuku da Država ugovornica posveti posebnu pažnju prioritetnom pitanju osnivanja „Bolnica - prijatelj beba”.

**Opšta ocena evaluacije programa “Bolnice - prijatelji dece” jeste da ovaj program u mnogim institucijama ima više formalnu nego suštinsku komponentu, odnosno da sadržina programa u bolnicama u kojima se organizuje nije takva da ispunjava ciljeve zbog kojih je ovaj program osmišljen. Neophodno je dalje razvijati prijateljski pristup institucija deci ne samo u**



## **porodilištima nego i u drugim zdravstvenim ustanovama.**

### Zdravlje adolescenata

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da, imajući u vidu Opšti komentar br. 4 Komiteta za prava deteta, koji se odnosi na zdravlje i razvoj adolescenata, preduzme sledeće korake:

- a) Pojača napore orijentisane na pitanja zdravlja adolescenata i obezbedi efikasno sprovođenje programa za zdravlje adolescenata, između ostalog i kroz obezbeđenje adekvatnih finansijskih sredstava;
- b) Obezbedi za adolescente usluge savetovališta koja će biti osetljiva za pitanja dece i osiguravati poverljivost;
- v) Preduzme delotvorne mere za ustanovljavanje uslova za poštovanje prava dece na privatnost;
- g) Kreira sveobuhvatnu politiku u oblasti mentalnog zdravlja dece i adolescenata sa obavezujućim komponentama, u skladu sa preporukama Svetske zdravstvene organizacije, između ostalog i u vezi sa aktivnostima za unapređenje mentalnog zdravlja, prevencijom mentalnih poremećaja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, uslugama za ambulantne i bolničke pacijente koji pate od emotivnih i mentalnih poremećaja, a u cilju smanjenja stopa samoubistava i institucionalizacije.

**Smatramo da u 2009. godini nije ulagano dovoljno napora na razvijanju predloženih politika i programa. Adolescenti još uvek ostaju na marginama.**

**Nakon osnivanja Ministarstva omladine i sporta pokrenuto je nekoliko programa koji su usmereni ka populaciji mladih kao što su Kancelarije za mlade. Tokom 2008. godine od strane Vlade usvojena je Nacionalna Strategija za mlade, ali u oblasti razvijanja zdravih stilova života kao i u oblasti reproduktivnog zdravlja mladih nije urađeno ništa.**

**Naročito je neophodno razvijati nove pristupe adolescentnim pacijentima.**

### Zloupotreba narkotika, duvana, alkohola i drugih supstanci

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sve neophodne mere u borbi protiv dečijeg korišćenja nelegalnih supstanci, alkohola i duvana, između ostalog i time što će redovno, precizno i objektivno obavestavati decu o opasnostima upotrebe toksičnih supstanci i duvana i obezbediti pomoć i podršku deci u prevladavanju takvih navika ili zavisnosti.

**Država ne radi sistematski na obaveštavanju mladih o štetnosti i opasnostima od zloupotreba narkotika. Pri savetovalištim za decu u domovima zdravlja postoje obučeni lekari koji mogu da daju bazične informacije i upute na relevantne institucije. Međutim, ne postoji dovoljan broj programa koji su specijalizovani za mlade pri institucijama koje se bave lečenjem od zavisnosti.**

**Neophodno je organizovati sistematski rad na obaveštavanju i obrazovanju mladih u smislu zaštite od zloupotrebe droga kroz posete školama ili na drugi način koji bi im učinio dostupnijim ove informacije.**

**Životni standard**

U skladu sa članom 27 Konvencije, Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- a) Pojača napore orijentisane na borbu protiv niskog životnog standarda dece i porodica koje žive u siromaštvu, između ostalog i obezbeđivanjem sredstava za mere za smanjivanje siromaštva, posebno na lokalnom nivou i na nivou zajednice;
- b) Obezbedi da se prilikom planiranja i sprovođenja programa za smanjivanje siromaštva saslušaju i uzmu u obzir mišljenja dece koja žive u siromaštvu, posebno na nivou zajednice;
- v) Preduzme mere u cilju ustanovljavanja programa sigurne mreže koji će pre svega biti orijentisani na najugroženije grupe sa ciljem da im se obezbedi uživanje slobodnog pristupa socijalnim i zdravstvenim uslugama kao i obrazovanju, i adekvatno stambeno rešenje što podrazumeva dovod čiste vode za piće i sanitarni sistem;
- g) Preduzme korake za redovno praćenje položaja siromašne dece kao i za hitno delovanje u svim slučajevima lišavanja i obespravljanja.

**Obrazovanje, slobodno vreme i kulturne aktivnosti  
(članovi 28, 29 i 31, Konvencije o pravima deteta)**

**Obrazovanje, profesionalna obuka i savetovanje o izboru budućeg zanimanja**

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- a) Obezbedi punu realizaciju prava deteta na obrazovanje, kako bi sva deca koja pripadaju ugroženim grupama, uključujući tu i decu iz ruralnih oblasti, siromašnu decu, decu pripadnike romske nacionalne manjine i decu pripadnike drugih nacionalnih manjina, decu izbeglice i decu interno raseljenih lica, mogla u potpunosti da uživaju svoje pravo na obrazovanje.
- b) Poveća efikasnost obrazovnog sistema, što podrazumeva i veća izdvajanja iz budžeta za školstvo;
- v) Unapredi profesionalnost i stručnu obučenost nastavnika, posveti posebnu pažnju učenicima koji sporije usvajaju gradivo i smanji stopu napuštanja školovanja među decom koja pripadaju ugroženim grupama;

g) Pojača napore na obezbeđivanju kvalitetnijeg obučavanja nastavnika, kako pre tako i u toku rada, u cilju intenziviranja upotrebe interaktivnih metoda podučavanja;

d) Poveća ponudu programa školovanja i obučavanja mladih ljudi za tehnička stručna zanimanja kako bi im se olakšalo učešće na tržištu rada;

đ) U svetlu člana 29 Konvencije, Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

(1) Nastavi i pojača napore za poboljšanje kvaliteta obrazovanja, kontinuiranom reformom nastavnih programa;

(2) Uvrsti obučavanje o ljudskim i pravima deteta u redovne nastavne programe;

(3) Organizuje odgovarajuće programe i aktivnosti za kreiranje atmosfere tolerancije, mira i razumevanja kulturnih različitosti, namenjene svoj deci u cilju sprečavanja netolerancije, siledžijstva i diskriminacije u školama i društvu u celini;

(4) Deluje u skladu sa Opštim komentarem br. 1 Komiteta za prava deteta, koji se odnosi na ciljeve obrazovanja, sa posebnim osvrtom na decu koja pripadaju najugroženijim grupama, uključujući tu i decu pripadnike romske nacionalne manjine i decu pripadnike drugih nacionalnih manjina, siromašnu decu, decu izbeglice i decu povratnike, decu sa smetnjama u razvoju i td.

**Usvojen je *Zakon osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*. Takođe, u 2009. godini usvojen je i *Zakon o udžbenicima i drugim nastavnim sredstvima*.**

**Nacionalni prosvetni savet je na 34. sednici, održanoj 19. 05. 2009. godine doneo odluku o usvajanju obrazovnih standarda za kraj obaveznog obrazovanja.**

**Još uvek nije usvojen *Zakon o predškolskom obrazovanju*.**

Odmor, slobodno vreme, rekreacija i učešće u kulturnim i umetničkim aktivnostima

U svetlu člana 31 Konvencije, Komitet podstiče Državu ugovornicu da nastavi i pojača unapređivanje dečjeg sporta, rekreacije, igre i kulturnih aktivnosti, između ostalog i time što će nastaviti da izdvaja potrebna finansijska sredstva i da obezbeđuje tehničku saradnju kroz specijalizovane projekte.

**U osnovnoj školi „Đorđe Krstić“ u Žarkovu (Beograd), sproveden je pilot projekat „Praćenje fizičkih sposobnosti dece i omladine“. Cilj projekta je da se primenom najsavremenije baterije testova, prema *Eurofit* standardu, stekne uvid u stanje fizičkih sposobnosti dece na teritoriji Srbije. Dobijeni rezultati ovog istraživanja će ujedno biti i smernica za izradu novih savremenih programa nastave fizičkog vaspitanja.**

<p>Posebne zaštitne mere (članovi 22, 30, 38, 39, 40, 37(b)-(d), 32 – 36, Konvencije o pravima deteta)</p>
<p>Deca izbeglice</p> <p>Komitet daje preporuke Državi ugovornici da primeni sve neophodne mere kako bi sva deca, uključujući i decu-povratnike, bila zvanično i kompletno registrovana i time dobila pravo korišćenja usluga sistema socijalne zaštite.</p>
<p><b>Nekoliko strateških dokumenata je usvojeno u oblasti migracione politike:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Strategija upravljanja migracijama;</b></li> <li>• <b>Strategija reintegracije povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji;</b></li> <li>• <b>Strategija suprotstavljanja ilegalnim migracijama u Republici Srbiji za period od 2009-2014.</b></li> </ul> <p><b>Ovi dokumenti, između ostalog, treba da doprinesu boljoj zaštiti dece povratnika od svih oblika zloupotrebe i eksploatacije.</b></p>
<p>Ekonomska eksploatacija i dečiji rad</p> <p>Komitet daje preporuke Državi ugovornici da, shodno članu 32 MOR Konvencije br.182 u vezi sa Zabranom i neposrednom akcijom za eliminaciju najgorih oblika dečjeg rada, preduzme sledeće korake:</p> <p>a) Sprovede temeljno i sveobuhvatno istraživanje o broju, sastavu i karakteristikama dece koja rade, na osnovu kojeg će zatim izraditi i sprovesti detaljne strategije i politike koje će za cilj imati identifikovanje uzroka dečjeg rada i sprečavanje dalje pojave takvih uzroka, a u slučajevima legalnog dečjeg rada - usaglašavanje uslova rada sa međunarodnim standardima i iskorenjivanje onih segmenta rada koji se definišu kao eksploataisanje;</p> <p>b) Sarađuje u smislu gore navedenog, ukoliko je potrebno, sa Programom međunarodnog iskorenjivanja dečjeg rada koji je pokrenula Međunarodna organizacija rada (ILO-IPEC) i sa UNICEF-om.</p>
<p><b>Nije bilo aktivnosti na planu sprovođenja ove preporuke.</b></p>
<p>Deca ulice</p> <p>Komitet podstiče Državu ugovornicu da nastavi sa radom na realizaciji prava i zadovoljenju potreba dece sa ulice, u saradnji sa relevantnim nevladinim organizacijama, kao i da posveti posebnu pažnju korenima i uzrocima ove pojave i izradi strategije za podizanje svesti o pravima dece sa ulice. Dalje, Komitet daje preporuku da Država ugovornica ažurno pristupi pružanju zaštite i pomoći deci koja trenutno žive na ulici, uzimajući pri tom u obzir i mišljenja te dece. Komitet takođe smatra da je neophodno da Država ugovornica razvije i sprovodi preventivne programe protiv napuštanja porodice i škole.</p>
<p><b>Nacrt Zakona o socijalnoj zaštiti predviđa postojanje svratišta kao posebne usluge socijalne zaštite na lokalnom nivou, što znači da će se deo sredstava u opštinskim</b></p>

**(gradskim) budžetima odvajati za finansiranje rada svratišta. Trenutno postoje svratišta u Beogradu, Novom Sadu i Nišu.**

**Kancelarija zaštitnika građana (u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalne politike) obezbedila je dodatna sredstva za finansiranje Svratišta u Beogradu i razvoj Svratišta u Novom Sadu i Nišu kroz doplatnu marku povodom dvadesetogodišnjice usvajanja Konvencije o pravima deteta.**

Seksualna eksploatacija i trgovina decom

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- a) Ojača napore u cilju smanjenja i prevencije pojava seksualne eksploatacije, prodaje dece i trafikinga, između ostalog i time što će izraditi temeljnu studiju i bazu podataka o učestalosti i dimenzijama ovog problema i sprovede sveobuhvatne strategije i politike;
- b) Intenzivira saradnju sa nadležnim autoritetima u državama iz kojih su deca ilegalno dovedena, u cilju borbe protiv ove pojave;
- v) Nastavi sa procesom senzibilizacije stručnjaka, roditelja, dece i šire javnosti u odnosu na probleme seksualne eksploatacije dece i trafikinga, putem edukacije i medijske kampanje;
- g) Izradi sveobuhvatnu nacionalnu strategiju za sprečavanje trafikinga i seksualne eksploatacije dece;
- d) Poveća nivo zaštite koju pruža deci žrtvama trafikinga i seksualne eksploatacije, i da ih tretira kao žrtve a ne kao počiniocce krivičnih dela. Komitet preporučuje da se ovo uradi kroz prevenciju, zaštitu svedoka, reintegraciju u društvo, i omogućavanje pristupa zdravstvenoj zaštiti i psihološkoj pomoći i podršci, koordinisanim naporima i uz učešće nevladinih organizacija. U tom smislu, trebalo bi uzeti u obzir tekst Deklaracije i Agende za akciju, koje su usvojene na Prvom (1996) i Drugom (2001) svetskom kongresu protiv komercijalne eksploatacije dece;
- đ) Ustanovi takve mehanizme za primanje i rešavanje individualnih pritužbi dece, osim već postojeće besplatne SOS linije za pomoć deci, koji će biti lako dostupni, delotvorni, senzibilisani za pitanja dece (uključujući i decu iz starosne grupe 14-18) i koji će garantovati poverljivost podataka;
- e) Obezbedi krivično gonjenje učinilaca ovih krivičnih dela;
- ž) Obezbedi obuku za službenike organa za sprovođenje nadzora, ispitivanja po pritužbama i žalbama i sudskom gonjenju učinilaca – na najbezbolniji način po dete-žrtvu;
- z) Sarađuje u smislu gore navedenog, ukoliko je potrebno, i sa UNICEF-om.

Usvojen je *Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika* (31. 08. 2009. godine) a koji donosi određena poboljšanja u sferi krivičnopravne zaštite maloletnih lica. Relevantne novine se, pre svega, odnose na proširenje radnje krivičnog dela, sada: *prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju*. Takođe, krivičnopravna zaštita kroz krivično delo trgovina maloletnim licima je proširena sa dece starosti do 14 godina na decu starosti do 16 godina, ali ponovo ne obuhvata svu decu (lica do 18 godina).

Republički tim za borbu protiv trgovine ljudima u saradnji sa OGD pripremio je Model Nacionalne Strategije za prevenciju i zaštitu dece od trgovine i iskorišćavanja dece u pornografiji i prostituciji.

U ovoj oblasti postoji veliki broj strateških dokumenata. Bazični dokument je Nacionalna Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja. Tokom 2009. godine sistem zaštite dopunjen je i Strategijom upravljanja migracijama, Strategijom reintegracije povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, Strategijom suprotstavljanja ilegalnim migracijama u Republici Srbiji za period od 2009-2014.

Maloletničko pravosuđe

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

a) Nastavi i intenzivira rad na obezbeđenju pune primene standarda maloletničkog prava, posebno članova 37, 40 i 39 Konvencije ali i drugih međunarodnih standarda iz ovog domena, kao što su Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloletničko pravosuđe (Pekinška pravila), Smernice Ujedinjenih nacija za prevenciju maloletničke delinkvencije (Rijadske smernice) i Pravila Ujedinjenih nacija o zaštiti maloletnika lišenih slobode (Havanska pravila), uzimajući pri tom u obzir i Opšti komentar br. 10 Komiteta, koji se odnosi na prava deteta u maloletničkom pravosuđu (CRC/C/GC/10);

b) Posveti posebnu pažnju sledećim prioritetnim pitanjima:

(1) Neophodnosti primene mera u cilju sprečavanja i ograničavanja pribegavanja pritvoru u očekivanju suđenja i skraćivanja trajanja pritvora za maloletnike, između ostalog i kroz ustanovljavanje i sprovođenje alternativnih rešenja umesto pritvora, kao što su nalozi za obavljanje društveno korisnog rada, intervencije restorativne pravde, i slično;

(2) Neophodnosti obuke policijskih službenika, tužilaca, sudija, socijalnih radnika koji nadziru uslovno puštene maloletne prestupnike i ostalih službenih lica uključenih u rad sa decom u sukobu sa zakonom - kako bi se između ostalog osiguralo i to da decu u sukobu sa zakonom ispituju specijalno obučeni policijski službenici koji će odmah po hapšenju o tome obavestiti roditelje maloletnika i koji će insistirati na prisustvu branioca;

(3) Neophodnosti pospešivanja socijalne reintegracije maloletnih učinilaca krivičnih dela u društvo, u skladu sa članom 40, stav 1, Konvencije o pravima deteta.

v) Ojača preventivne mere kao što su podrška ulozi porodice i podrška ulozi zajednice kako bi pomogla da se otklone oni socijalni uslovi koji podstiču nastanak delinkvencije i kriminala;

g) Osigura sprovođenje postojećih zakona;

d) Obrati se između ostalog i Međuagencijskom panelu UN za maloletničko pravosuđe i UNICEF-u za dalju tehničku pomoć u oblasti maloletničkog pravosuđa.

**Tokom 2009. godine počeo je sa radom Savet za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima osnovan od strane Ministarstva pravde i Vrhovnog suda Srbije.**

**Pravosudni centar za obuku i stručno usavršavanje (od 1. januara 2009. godine Pravosudna akademija) i Ministarstvo unutrašnjih poslova uz finansijsku podršku UNICEF-a nastavili obuku policijskih službenika koji su uključeni u rad sa decom i maloletnicima u sukobu sa zakonom.**

**Tokom 2009. godine nastavljen je rad na izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica u cilju njegovog usklađivanja sa novousvojenim međunarodnim normama i standardima.**

**Savet za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima uključio se u rad na izmenama i dopunama Nacionalnog plana akcije za decu.**

Romska deca

Komitet daje preporuke Državi ugovornici da hitno i izričito:

a) Pokrene kampanje, uključujući i medijske kampanje, na svim nivoima i u svim delovima zemlje u cilju borbe protiv negativnih stavova šire javnosti, kao i policije i drugih službenih i stručnih lica, prema Romima;

b) Ojača napore za ukidanje diskriminacije i nastavi sa razvijanjem i sprovođenjem – u tesnoj saradnji sa samom romskom zajednicom – politika i programa za obezbeđenje jednakog pristupa kulturno odgovarajućim sadržajima, uključujući i predškolsko i školsko obrazovanje;

v) Primeni sve potrebne mere za sistematsko registrovanje romske dece kako bi im bio omogućen pristup zdravstvenoj zaštiti i status državljana zemlje u kojoj žive;

g) Ugradi u nastavne programe lekcije koje se odnose na istoriju i

kulturu Roma kako bi se pospešilo razumevanje, tolerancija i poštovanje prava Roma u srpskom društvu i kako bi se poboljšalo znanje srpskog jezika kod romske dece;

d) Podigne svest romskih zajednica o vrednosti ženske dece, o pravu ženske dece na pristup obrazovanju bez diskriminacije i o pravu ženske dece na zaštitu od ranog braka i njegovih štetnih posledica.

**Tokom predsedavanja Republike Srbije Dekadom inkluzije Roma, pokrenuta je inicijativa da se problemu diskriminacije Roma u obrazovanju pristupi na sistematičan i kontinuiran način. Konstruisan je upitnik koji se u 2009. g. pilotira, popunjavaju ga i analiziraju OGD i Ministarstvo prosvete. Svrha upitnika je analiza stanja na nacionalnom nivou i razmena među zemljama članicama o stanju u ovoj oblasti i preduzetim strateškim merama za njeno suzbijanje i prevenciju. Ali, bez obzira na te napore, svakodnevno se krše prava Roma.**

Navešćemo primer:

Načelnica dečijeg dispanzera u Sjenici, odbija/ne može/neće da vakciniše decu romske nacionalnosti koja nemaju zdravstvenu knjižicu, jer vakcina košta 1000 dinara. U pitanju su deca romske nacionalnosti raseljena i iz readmisije koja zbog problema sa dokumentacijom nemaju zdravstvene knjižice, a koja treba da budu upisana u obavezni predškolski program i prvi razred.

Ratifikacija instrumenata za zaštitu ljudskih prava

Komitet podstiče Državu ugovornicu da ratifikuje Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica i Konvenciju o pravima osoba sa smetnjama u razvoju i Fakultativni protokol uz tu Konvenciju.

**Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom je ratifikovana, dok je Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica potpisana.**

Nastavak aktivnosti i upoznavanje javnosti sa preporukama Komiteta

Nastavak aktivnosti

Komitet daje preporuku Državi ugovornici da preduzme sve potrebne korake kako bi obezbedila puno sprovođenje datih preporuka između ostalog i time što će ih proslediti i članovima Vlade i Narodne skupštine na dužno razmatranje i preduzimanje daljih mera.

**Savet za prava detata, Vlada i Ministarstva kao i poslanici Narodne Skupštine Republike Srbije upoznati su sa Preporukama Komiteta.**



#### Upoznavanje javnosti sa preporukama Komiteta

Komitet dalje daje preporuku da se inicijalni izveštaj i odgovori koje je Država ugovornica dostavila Komitetu učine dostupnim širokoj javnosti, organizacijama građanskog društva, grupama mladih, stručnim grupama kao i deci, na jezicima u službenoj upotrebi na teritoriji Države ugovornice, u cilju upoznavanja sa Konvencijom o pravima deteta i pokretanja debate o Konvenciji, o sprovođenju Konvencije i praćenju tog sprovođenja.

**Država nije širu javnost dovoljno upoznala sa preporukama Komiteta.**

#### Naredni izveštaj

Komitet poziva Državu ugovornicu da dostavi svoj usaglašeni drugi i treći izveštaj do 12.03.2013. Komitet očekuje da će nakon toga Država ugovornica dostavljati svoje izveštaje na svakih 5 godina, kako je predviđeno Konvencijom.

Komitet dalje poziva Državu ugovornicu da dostavi ažuriran osnovni dokument u skladu sa zahtevima za zajednički osnovni dokument iznetim u „Usklađenim smernicama u vezi sa izveštavanjem o međunarodnim sporazumima u oblasti ljudskih prava, uključujući i smernice za zajednički dokument i dokumente za posebne sporazume” koje su potvrđene na Petom međukomitetskom sastanku tela za sporazume u oblasti ljudskih prava održanom u junu 2006. godine(HRI/MC/2006/3).